

Ohlédnutí za festivalem SVATOVÁCLAVSKÉ SLAVNOSTI 2018

Dvacátý sedmý ročník festivalu probíhal od září do poloviny prosince a přinesl šestnáct akcí. Festival pracoval s polovičním rozpočtem než v loňském roce. Bylo nutné šetřit, upravit dramaturgii, ale přesto se podařilo realizovat pět premiér a další nové programy. Povedlo se neslevit z repertoárové a muzikologické kvality a rozmanitosti. Se získáváním dotací je to jako na houpačce života. Nic není jisté. Je třeba nepropadat pesimismu, ale věřit, že naše práce má smysl a najde pochopení. Doufejme, že v příštím roce se situace zlepší, protože alespoň hodnocení Ministerstva kultury je výborné.

Zůstala zachována vazba na konkrétní liturgickou příležitost, svátek a výročí, což je základem smysluplné dramaturgie. Rozložení do delšího časového období je důležité proto, aby akce mohly pokrýt i další tradiční církevní svátky a nebyly koncentrovány v jednom týdnu.

Festival začal 8. 9. výletem do Žďáru n. S. a na Zelenou horu, do centra památek Jana Blažeje Santiniho. Do cisterciáckého kláštera jsme připravili barokní cisterciácký program, a tématem tedy byl **Santini** a **Alberik Mazák**. Výlet byl uspořádán v termínu, kdy ve Žďáru probíhal festival

Santiniho barokní slavnosti a Klášterní noc. Tím jsme pro účastníky SVS z Prahy získali do programu zdarma speciální prohlídky a přednášky prof. Víta Vlnase o galerii a Barbary Maria Willy o varhanách a cembalech. SVS se podílely hudbou na mši sv. s poděkováním za uplynulé století republiky a za občany města na Zelené hoře. S Barbarou Willi jsme provedli Mazákovu *Sub tuum praesidium* a Michnouvu píseň k nadcházejícímu svátku Narození P. M.

SVS přispěly ke společnému programu hlavním večerním koncertem Alberik Mazák – *Cultus Harmonicus* v bazilice minor Nanebevzetí Panny Marie. Provedení bylo jen v mužských hlasech: Jaromír Nosek a Ondřej Šmíd, s instrumentálním souborem Harmonia delectabilis, pod ve-

pokračování na straně 4

Pláč Panny Marie pod Křížem v podání souboru Musica cum gaudio v kostele Panny Marie Sněžné v Praze

Johann Caspar Ferdinand Fischer (1656–1746)

a Společnost pro duchovní hudbu

Johann Caspar Ferdinand Fischer se narodil jako syn Jana Fischera pravděpodobně v Krásnu na Chebsku. Nejprve působil v Ostrově nad Ohří (Schlackenwerth), později v bádenském Rastattu. Zemřel v Rastattu 27. srpna 1746.

Vystudoval piaristické gymnázium v Ostrově, kde se zřejmě také naučil hrát na klavír a na housle. Někdy mezi léty 1686 a 1689 začal v Ostrově působit v kapele sasko-lauenburského dvora a brzy dosáhl hodnosti kapelníka. Zde měl příležitost se setkat s rozmanitými hudebními vlivy, které se později odrážely v jeho tvorbě.

Roku 1715 se s celým dvorem přestěhoval do Rastattu, kde pokračoval ve službě bádenskému dvoru až do své smrti. Velká část jeho prací se zřejmě nezachovala. Ve 20. století byla nejdříve vnímána jeho tvorba pro klávesové nástroje, zejména varhanní cyklus *Ariadne Musica* (1702), který tvoří krátká preludia a fugy v 20 různých tóninách. Fischer, nazývaný „bádenským Bachem“, uvedl do německé hudby francouzský vliv, který uplatnil především v orchestrálních a cembalových suitách. Z jeho díla čerpal např. J. S. Bach.

K připomenutí 360. výročí autorova narození jsme v roce 2016 pro festival duchovní hudby *Convivium* připravili několik autorových nešporních žalmů ze sbírky *Vesperae seu Psalmi vespertini* (1701). V tomto čísle otiskujeme jednu ze skladeb: *Confitebor tibi Domine*. Je postavena na ostinátním basu, který jejímu textu (Vyznávám se ti, Pane) dává hloubku a naléhavost. Vedle stručné biografické informace uveřejňujeme rozhovor s hudebníkem a muzikologem, Robertem Hugem, který se Fischerem od mládí zabývá.

ROZHOVOR:

Čím je Fischer zajímavý?

Johann Caspar Ferdinand Fischer je znám poměrně dlouho. První novodobé vydání vzniklo tuším v roce 1902. Je to svazek s kompletním dílem pro klávesové nástroje a je věnován Friedrichu von Baden. Německá muzikologie totiž poté, co Felix Mendelssohn objevil Johanna Sebastiana Bacha, vydávala postupně významné barokní autory. Vztah Fischera a Bacha byl

znám po celé 19. století, protože jej popsal už Bachův první životopisec Johann Nikolaus Forkel. Záhy se ukázalo, že Bach použil některá Fischerova témata z *Ariadne Musica* do svého *Temperovaného klavíru*. To Fischera nominovalo mezi známé skladatele, protože od té doby se o něm v souvislosti s Bachem vždy mluvilo. Mimochodem sbírka *Ariadne musica* byla věnována opatu kláštera v Teplé. Co dlouho známé nebylo, jsou jeho vokálně-instrumentální skladby pro katolickou liturgii. Částečně také vyšly tiskem, ale zachováno je také dost rukopisů.

V Ostrově nad Ohří (Schlackenwerthu) je dosud velký zámek, kde sídlil bádenský dvůr (nebo chceš-li sasko-lauenburský), původně zde byl nádherný francouzský park, a řada různých staveb pro barokní festivity, mimo jiné i Lusthaus či Komödien-Haus, prostě něco ve smyslu divadla. Popis a rytinu areálu uveřejnil jiný významný hudebník – cisterciák z kláštera v Plasích, Mauritius Vogt v knize *Das jetzt lebende Königreich Böhmen*. U zámku byl piaristický komplex. Tam Fischer žil do roku 1716, takže fakticky žil v Ostrově do šedesáti let – celý produktivní život. A pak prožil ještě jeden další život v Rastattu. Fischer o rok přežil Jana Dismase Zelenku.

Takže setrval v Čechách?

Do roku 1716 byl jenom v Čechách. A narodil se tady, takže podle dobově vnímané národnosti byl Bohemus – tedy Čech – nikoli jazykově, ale „státní příslušností“ rozhodně. Jestli se někdy podíval do Francie, to není jasné, ale moc velkou šanci bych tomu nedával.

Chci se zeptat právě na ty francouzské vlivy.

Jestli byl ve Francii, nevíme. Ale skladby, co vydával v devadesátých letech v Čechách, existují ve Francii v opisech. Někdo si jeho sbírky koupil nebo vypůjčil a opsal – za což musel velmi pravděpodobně zaplatit – znamená to, že autorovo dílo bylo zřejmě dost ceněno. Ty opisy byly asi levnější než nákup celé tištěné sbírky. Lze je najít na internetu. K tomu, aby Fischer znal francouzský styl, nemusel ale vůbec do Francie. Celá vídeňská hudba druhé poloviny 17. století je prochnuta fran-

Robert Hugo

couzským stylem. Myslím, že tenhle styl se vyvíjel stejně ve Vídni jako v Paříži. Jedním ze zásadních osobností francouzského stylu byl Johann Jacob Froberger. Ale i jeho kolega z vídeňského dvora Wolfgang Ebner – ten napsal třeba orchestrální suitu nejen ve francouzském stylu, ale i s francouzskými názvy jednotlivých částí. Ale francouzsky komponoval i Biber a další. Mnoho takových skladeb je například v Kroměřížském archivu. Tam se dostaly z Vídne prostřednictvím Johanna Heinricha Schmeltzera, který se přátelil s biskupem Carlem Lichtensteinem Castelfrancia. Takže Fischer mohl znát dokonale francouzský styl a vůbec kvůli tomu nepotřeboval být ve Francii. Johanna Jacoba Frobergera bych skoro nazval otcem francouzské cembalové suity. On si tento styl vytvořil ve svém rodišti Stuttgartu, kde byl jeho otec kapelníkem. Podle anglických loutnistů, kteří zde také působili. To, že feancouzský styl byl už tehdy v módě, je zajímavé, protože Francie například spolupracovala s Turky ve válce proti Rakousku.

Takže Fischer byl do šedesáti v Ostrově. Dochovaly se jeho skladby na dalších místech u nás?

Kromě křížovnického archivu o ničem nevím. Ke křížovníkům měl Fischer stejně

pokračování na straně 5

OBSAH

Ohlédnutí za festivalem SVATOVÁCLAVSKÉ SLAVNOSTI 2018	1, 4
Johann Caspar Ferdinand Fischer a Společnost pro duchovní hudbu	2, 5
Hudební skladatel, teoretik a pedagog Zdeněk Blažek	7
Návštěvou v Papežském institutu pro posvátnou hudbu	12

Notové přílohy

Johann Caspar Ferdinand Fischer

– Confitebor tibi Domine
ze sbírky *Vesperæ seu Psalmi vespertini* (1701)

Milí čtenáři,

Vážení čtenáři,

v tomto čísle najdete článek našeho moravského dopisovatele Karola Frydrycha věnovaný hudebnímu skladateli, teoretikovi a pedagogovi Zdeňku Blažkovi (1905–1988), který působil zejména v Žarošicích a v Brně.

Notovou přílohu tohoto čísla tvoří žalm *Confitebor tibi Domine* ze sbírky *Vesperæ seu Psalmi vespertini*. Tento a další žalmy jsme zpracovali a nastudovali s účastníky kurzů Convivium 2016 k připomenutí 360. výročí autorova narození. K notové příloze jsme připravili pojednání o autorovi formou rozhovoru s Robertem Hugem.

Festival Svatováclavské slavnosti proběhl již po sedmadvacáté. Přinášíme průřez dramaturgií a recenzi zajímavých akcí. Pevnou součástí festivalu se stala přehlídka skladatelské soutěže SDH. Úroveň letos přihlášených a ohodnocených skladeb byla velmi dobrá. Provedení na přehlídce mě utvrdilo v přesvědčení, že organizace soutěže má dlouhodobý smysl. Uvádění artových a duchovních filmů s diskusí, které vedou k přemýšlení o životě, vztazích a lásce, nachází mnoho příznivců. Uváděné koncerty představují autory a díla, která jsou vhodná rovněž k využití při současné liturgii.

MINISTERSTVO
KULTURY

Časopis vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury ČR

PSALTERIUM, revue pro duchovní hudbu

Ročník 12, č. 4/2018

Vychází 4x ročně, vydává Psalterium s. r. o.,

Kolejná 4, 160 00 Praha 6

IČ 26448203, tel. 220 181 295, psalterium@sdh.cz

<http://psalterium.cz>

Redakční okruh: Jaroslav Eliáš, Tomáš Slavický,

Jan Baťa, Martin Bejček, Josef Kšica,

Ondřej Šmíd (šéfredaktor)

Jazyková redakce: Šárka Dohnalová

Design: Jana Majcherová, Andrea Šenkyříková

Sazba: Martin Šmíd, **Sazba notové přílohy:** Martin Šmíd

Registrace: MK ČR E 17101 ze dne 30. 10. 2006,

ISSN 1802-2774

PŘEDPLATNÉ A ČLENSKÉ PŘÍSPĚVKY

ČÍSLO ÚČTU SDH:

2000558468 / 2010 (FIO Banka).

Platbu laskavě provádějte bankovním převodem. Do zprávy pro příjemce uveďte jméno, pokud znáte své číslo v databázi členů (na stránkách SDH), můžete je uvést. Platbu můžete rychle provést pomocí QR kódu, pokud používáte aplikaci el. bankovníctví ve svém chytrém telefonu.

QR Platba

Vážení přátelé duchovní hudby,

dovoluji si požádat o vaše laskavé příspěvky za rok 2018.

Dobrovolné dary, členské příspěvky spolku SDH nebo předplatné časopisu posílejte na uvedené číslo účtu. Předplatné časopisu Psalterium činí 200,- Kč. Členské příspěvky SDH (by měly být) 250,- Kč ročně. Členové dostávají časopis zdarma, mají nárok na bezplatnou prezentaci svých aktivit, volnou sezónní vstupenku na festival SVS, slevu z kurzovného na Convivium a slevy na další akce pořádané SDH. Předplatitelé časopisu Varhaník, knihovny, školy, studenti a jinak potřební mají možnost požádat o zaslání reklamních výtisků zdarma (nebo mohou přispívat částkou dle svých možností).

Ondřej Šmíd, výkonný místopředseda SDH

smid@ondrej.info

psalterium
FOIA

dením Lukáše Vendla. Díky spojení s festivalem byla bazilika naplněna.

Pianto della Madonna, první komponovaný program hudby a slova, měl podtitul: Pláč Panny Marie pod křížem v dílech významných představitelů duchovní hudby 17. století: Adama Michny, Claudia Monteverdiho, Giovanni Felice Sancese ad. Konal se v předvečer svátku Povýšení sv. kříže, po němž bezprostředně následuje svátek Panny Marie Bolestné (15. 9.). Program se soustředil na mnohokrát zhudebňovanou báseň *Stabat mater*, která se obvykle provádí ve Svatém týdnu. Správně ale patří sem, neboť se od roku 1727 jedná o sekvenci na svátek Panny Marie Sedmiboletné. Provedení souboru *Musica cum gaudio* v kostele Panny Marie Sněžné doplnil úvahami o utrpení matky Boží a lidí P. Michal František Pometlo OFM.

Podobně byl koncipován také poslední koncert 16. 12., nazvaný **Magnificat**, který spojil barokní autory napříč Evropou: G. Legrenzi, G. P. Colona, H. Schütz a K. H. Rovenský. Koncert propagoval stavbu nových varhan XIV pražských mučedníků; o adventu hovořil P. Bonaventura Ondřej Čapek OFM.

Zajímavý byl program *Vícehlasé roráty rudolfínské Prahy* na první adventní neděli. Martin Horyna, náš přední muzikolog, specializující se na české hudební památky, provedl se svým souborem Dyškanti výběr skladeb významných autorů císařského dvora (J. Handl-Gallus, Ch. Luyton, Ph. de Monte, O. di Lasso ad.). Jednalo se především o vícehlasé zpracování písní, které známe jako součást rorátních zpěvů. Koncert probíhal ve Vlašské kapli, která je veřejnosti téměř nepřístupná, a tak málo kdo ví, že vůbec existuje. Stojí v Klementinu mezi kostely Nejsv. Salvátora a sv. Klimenta a má eliptický půdorys s emporami po celém obvodu, které se dají využít ke zpěvu s působivou akustikou. Na koncert navázaly jednoglasé Nedělní roráty při liturgii u Nejsv. Salvátora. Jedná se o novou edici rorátních zpěvů podle krásně malovaného královéhradeckého rukopisu *Rorátník český* (1586c) z doby největšího rozkvětu rorátů.

Německý soubor Grundmann Quartett připravil program *Bachovy ozvěny*. Jednalo se o ukázky Bachova vlivu na autory dalších staletí. Díky komentáři hoboisty Eduarda Wesleyho v úvodu mohli posluchači snadno vnímat skryté jevy, a provedení tak bylo velice zajímavé. Jednalo se o používání Bachových chorálních motivů, kontrapunktického stylu a forem (fug a

polyfonie) v kompozičních stylech následujících epoch (Johann Christian Bach, Jiří Družecký a Wolfgang Amadeus Mozart) a naopak o komponování zcela v archaickém stylu. To bylo nejlépe patrné na závěr z provedení Pěti preludií a fug Dmitrije Šostakoviče. Zněly všechny víceméně jako Bach, jen modernější. Posledním kusem koncertu byl skutečný Bach (Chorál „Vor dienen Thron“ BWV 668), zahráný attacca. Koncert skončil a nikdo nepostřehl přechod mezi Šostakovičem a Bachem. Bach byl stejně progresivní jako Šostakovič ve 20. století.

Festivalová dramaturgie se zaměřovala také na muzikologicky objevné programy neprávem opomíjených mistrů. Letos to byl především koncert s názvem *Girolamo*

Partnerství s televizí Noe a spolupráce s Lukášem Jirsou umožňují získávat za příznivou cenu promítací práva k novým snímkům. Letos se podařilo vybrat filmy, které nebudou v běžné komerční distribuci a lidé je jinak v kinech nebudou moci zhlédnout. Partnerství s Městskou knihovnou v Praze přináší další výhodu krásného sálu, zázemí a společné propagace. Před rokem jsme uvedli úžasný izraelsko-německý snímek *Cukrář* (2017), který byl mezi uměleckými filmy divácky mimořádně vděčný. Po roce jsem si jej znovu připomněl a uvědomil si, že je navíc velice teologický. Ukazuje, jak se psané zákony stávají předsudky, mohou působit trápení a nutit lidi chovat se zle. Chlapec ve filmu prožívá trauma ze smrti otce, ale rodina

Martin Horyna

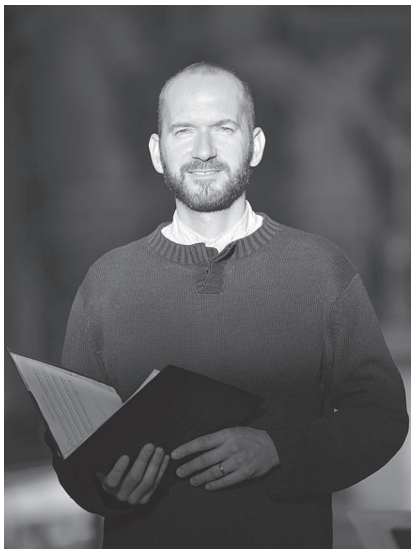
Frescobaldi — Sacrarum Modulationum. Z Frescobaldiho vokálních děl jsou známe italské árie a samozřejmě varhanní a instrumentální hudba. Jeho latinská moteta se téměř nedochovala a také se nehrají. Koncert k výročí autora byl sestaven právě z duchovních koncertů z jediné Frescobaldiho (částečně dochované) sbírky latinských motet *Liber Secundum Sacrarum Modulationum* (Řím 1627). Program doplnily instrumentální canzony ze sbírky *Fiori musicali* v podání flétnisty Jakuba Kydlíčka. Lukáš Vendl provedl na varhany canzonu Bergamasca a Toccata Prima (z druhé knihy toccat).

Ensemble Inégal s Adamem Viktorou připravil na dušičky 2. 11. koncertní provedení Requiem Adama Michny v kostele Panny Marie Vítězné v klášteře na Bílé hoře. Koncert s průvodním slovem historika Jiřího Raka byl věnován jako vzpomínka obětem bitvy na Bílé hoře (6. 11. 1618) a celé Třicetileté války.

Festivalový program letos nabídl tři filmy s diskusí se známými osobnostmi.

mu zakazuje bavit se s Němcem, který není žid, a jíst jídlo, které není košer, protože se ho při vaření dotýkal.

V tomto roce jsme zařadili opět izraelský film *Redemption/Geula*, který na 53. MFF v Karlových Varech získal cenu ekumenické poroty stejně jako vloni *Cukrář*. Tomáš Kraus, zástupce židovských obcí, v diskusi podotkl, že izraelské filmy jsou ve Varech oceňovány pravidelně. Hluboké umělecké filmy nebývají divácky vděčné, vedou k zamyšlení, ale mohou být depresivní. Sedmileté holčičce Geule zemřela maminka na rakovinu a ona sama má rakovinu mozku také a léčba nepomáhá. Otec se v těžké situaci přiklonil k ortodoxnímu náboženství. Všiml jsem si momentu, o němž jsem hovořil výše u filmu *Cukrář*. Otec nutí dceru, aby vyprávěla mamince věřejší sen (modlila se). Když děvčátko pláče a chce maličkost – lízátko, které dostala včera před zákrokem a otec je ztratil –, je to obraz toho, jak pod záštitou

Jaromír Nosek

zákona, něčeho spravedlivého, co se musí, děláme věci, které se po nás vůbec nechťejí a jsou v dané chvíli špatné.

Film *Nesmiřitelní* je klasický western. Když jsem dostal návrh na zařazení filmu do programu duchovního festivalu, vůbec jsem nechápal. V prvních minutách filmu v idylické atmosféře celou rodinu vyvraždí indiáni, a maminka, která o vlasek unikla, holýma rukama pohřbívá manžela a všechny tři své malé děti. Lukáš Jirsa potvrdil, že to je masakr, ale začátek prý je nejhorší a dál už je to lepší. Příběh je zasazen do konce 19. stol. Doznívá násilné osidlování Severní Ameriky a genocida původních obyvatel. Ovšem osobní křivdy a hrůzy války jsou stále živé. Na pozadí klasického westernu můžeme přemýšlet o dnešních problémech, o střetu civilizací a kultur, o osidlování a současné migraci. O tom, že všichni jsme vlastně přistěhovalci, „teď je to tady naše“, ale proč? Film je o úhlavním nepřátelství, o vině a odpuštění a o lásce a přátelství.

Lucky je typický duchovní film. Při prvním zhlédnutí jsem téměř do konce nevěděl, o čem je, a ani na konci jsem si nebyl jistý, proč je to nejoblíbenější film P. Petra Vacíka. Diskuse po tomto filmu byla snad delší než film samotný. Každý viděl něco jiného, na každého něco jiného zapůsobilo. Já myslím, že film je o životě, přátelství, o osobní svobodě, která končí tam, kde začíná svoboda druhých... a o usmívání. Všechny filmy rozhodně stálo zato vidět a promítání s diskusí stále zůstává nejnavštěvovanějším programem.

O koncert pravoslavné hudby se postaral mužský pěvecký sbor Masarykovy univerzity Lásko Opravdivá. Koncert na-

zvaný Duchovní hudba pravoslavných národů mezi Evropou a Asií byl naplánován před svátkem sv. Kateřiny a konal se ve stejnojmenném (aktuálně) pravoslavném kostele na Praze 2.

Přehlídka skladatelské soutěže SDH proběhla znovu v kostele Panny Marie pod řetězem s vysokou návštěvností. Koncert nové tvorby je na festival zařazován pravidelně, je spojen s vyhlášením soutěže a repertoár tak vzniká přímo pro festival výběrem nejlepších nových skladeb. Letos byly provedeny skladby těchto autorů: J. Bernátek, P. Chaloupský, P. Koronthály, M. Pavlíček, Z. Pololáník, L. Šotek (o soutěži podrobně v *Psalteriu* 2/2018); vítězné skladby byly opět „více tradiční a méně

moderní“. Z přehlídky byl pořízen a vystaven záznam na Youtube. Skladby byly publikovány jako příloha *Psalteria* číslo 2 a 3/2018, celkem na 72 notových stranách. Provedení se ujali Pražští katedrální sólisté pod vedením Josefa Kšici.

Vedle nové tvorby festival podporuje i mladé začínající interprety. Na koncertě *Consortium Conservatorium* pod vedením Jakuba Kydlíčka v Zrcadlové kapli Klementina se představily komorní barokní ansámblы Pražské konzervatoře. Na programu byly skladby méně známých autorů: F. Barsanti, G. A. Pandolfi-Mealli, A. Corelli, L. de Caix d'Hervelois a K. van Steenhoven.

Ondřej Šmíd

Johann Caspar Ferdinand Fischer

pokračování ze strany 2

silný vztah k piaristům. Ještě k autorově významu – již zmíněný Mauritius Vogt považuje ve svém *Conclave* z roku 1719 Fischera za největšího skladatele své doby a Balthasar Janovka píše ve svém hudebním slovníku z roku 1702, že Fischerovi vděčí za své mnohé hudební pokroky.

Fischer věnoval křížovníkům mimo jiné i tištěnou sbírku nešpor, z nichž pochází ono *Confitebor* v notové příloze.

Ty jsi hrál Fischerovy žalmy a jsou například na CD slánských piaristů. Můžeš říct proč?

Jak už jsem řekl, Fischer měl k piaristům velmi blízko a zřejmě s nimi i spolupracoval. Jeden z nich, piaristický skladatel Andreas Oswald od sv. Cecílie (vlastním jménem Johann Ferdinand Richter, 1687–1737) u něho snad i studoval. Bádenský vévoda přivedl také piaristy do Rastattu, takže je velmi pravděpodobné, že zde existovala nějaká užší spolupráce.

Odkud je *Salve Regina* a *Loretánské litanie* na tom CD?

Ze sbírky *Litaniae Lauretanæ* VII z roku 1711. To je sbírka antifon, která byla věnována do kláštera v Chotěšově u Plzně, kde byly premonstrácky. Vždycky přemýšlím, jestli ty antifony (tedy i hluboké hlasy v nich – tenory a basy) nemají zpívat jen ženy.

Čím je Fischer nejzajímavější?

Nejprogresivnější na Fischerovi je harmonické myšlení – už před Johannem Sebastianem Bachem ve svých skladbách téměř prošel všemi tóninami kvintového kruhu – ne všemi jako Bach, ale skoro vše-

mi. Především v *Ariadne musica*, ale nejen tam. V případě *Ariadne* – sbírky krátkých preludií a fug pro varhany – ho k tomu vedla nikoli potřeba dokázat něco neobvyklého, ale naopak potřeba posloužit dobovým hudebníkům skladbami pro příslušná místa liturgie v tóninách, v nichž se zřejmě obvykle komponovalo. Což svědčí o velmi moderním hudebním myšlení v naší oblasti. Fischerův cíl byl praktický: poskytnout liturgickému varhaníkovi co nejvíce předeher, doher a meziher ke mši v tóninách, které se používaly. Bach z toho pak udělal „umělecký cíl“ – pokud o nečem takovém můžeme mluvit.

Kromě těch antifon jsi hrál co?

Cembalové suity, varhanní věci, tedy něco z *Ariadne* a orchestrální suity. Nehrál jsem žádnou velkou mši, to myslím dělal Marek Štrýncl.

Začátek 18. století, to byla klidná doba?

Začátek 18. století byla potud klidná doba, že pominuly důsledky Třicetileté války a morové rány v roce 1680. Trvalo to do nového moru v roce 1713 a 1714. A myslím, že zrovna v téhle době se lámal vkus přinejmenším v hudbě. Zatímco do téhle doby byl Fischer asi nejvlivnější – je to vidět na již zmíněném P. Andreasi Oswaldovi a na tehdy velmi slavném Guntheru Jacobovi –, později se víc začal uplatňovat vliv italský a zvláště neapolský. Z roku 1713 pochází první záznam se Zelenkovým jménem v archivu slánských piaristů. Ale Zelenka, to už je jiná kapitola, o tom zase někdy jindy...

Děkuji za rozhovor.

OŠ

JEDNOTA NA ZVELEBNÍ CÍRKEVNÍ
HUDBY NA MORAVĚ

Smetanova 14, 602 00 Brno
tel.: 549 251 008, mobil: 732 660 687
e-mail: musicasacra@musicasacra.cz
www.musicasacra.cz

Musica sacra Brno, Středisko pro liturgickou hudbu biskupství brněnského

a Římskokatolická farnost Žďár nad Sázavou-I

pořádají pod záštitou brněnského biskupa Mons. Vojtěcha Cikrleho

TŘÍLETÝ VZDĚLÁVACÍ KURZ PRO CHRÁMOVÉ VARHANÍKY ve Žďáru nad Sázavou

Je určen pro stávající varhaníky, začínající varhaníky a pro ty, kteří se chtějí stát varhaníky. **Stávajícím varhaníkům** nabízíme lekce improvizace a systematické studium klasického repertoáru varhanní literatury. **Začínající varhaníci** budou mít možnost zdokonalení techniky své hry (hra na manuálu, hra s pedálem) a systematického budování kancionálového repertoáru. **Těm, kteří se chtějí stát chrámovými varhaníky**, položíme solidní základy techniky varhanní hry a uvedeme je do služby chrámových varhaníků. Podmínkou pro přijetí do kurzu je alespoň částečné ovládnutí klávesového nástroje (nejlépe klavíru, popř. akordeonu, keyboardu). **Závazné přihlášky (ke stažení na www.musicasacra.cz) zasílejte do konce září 2019 na výše uvedené kontakty Musica sacra.**

Kurz skončí zkouškami, po jejich složení dostanou účastníci kvalifikační osvědčení kantora, které platí ve většině diecézí ČR (viz ACEB 10/1996). Zkušenosti ukazují, že kurz také přinese účastníkům povzbuzení v jejich službě a obohacení ze setkání s kolegy.

MÍSTO A ČAS

Zahájení kurzu bude v sobotu 5. října 2019 v 9 hodin v budově ZUŠ Františka Drdly ve Žďáru nad Sázavou, Doležalovo náměstí 4. Výuka bude probíhat jednou za měsíc v sobotu od 9 do 13 hodin v těchto termínech: 9. listopadu, 7. prosince, 4. ledna 2020, 1. února, 7. března, 4. dubna, 2. května a 6. června.

PROGRAM

1. Varhanní hra – technika hry, zásady doprovázení, základy improvizace
2. Hudební teorie – hudební nauka, nauka o varhanách, gregoriánský chorál, dějiny katolické chrámové hudby, základy taktování a vedení sboru
3. Liturgika – nauka o liturgii, zásady výběru a provádění písní, žalmů aj. při různých bohoslužbách

Přednášky z teoretických předmětů budou společné, varhanní hra v malých skupinkách u několika nástrojů pod vedením zkušených lektorů.

VYUČUJÍCÍ

PhDr. Mgr. Willi Türk, PhDr. Ing. Mgr. Karol Frydrych, MgA. Stanislava Syrková, Ph.D., Dita Türková, MgA. Tomáš Nováček, Blanka Kolářová, Mgr. Irena Veselá, Ph.D. a Svatava Baráková.

POMŮCKY

Základními učebními pomůckami budou tyto publikace:

Škola na varhany, Ferdinand Bachník – Stanislav Jiránek (cca Kč 400,-)

Varhanní doprovod kancionálu (Kč 500,-) nebo *Snadný varhanní doprovod kancionálu* (Kč 380,-)

Direktář pro varhaníky (Kč 50,-)

Příručka pro varhaníky (cca Kč 200,-)

ABC hudební nauky, Luděk Zenkl (cca Kč 200,-)

Doporučený doplňkový notový materiál – *Varhanní preludia na písně z Kancionálu* (jednotlivé sešity, á Kč 190,-)

Všechny publikace budou k zakoupení na kurzu.

FINANCE

Kurzovné (Kč 1.500,- / rok) a učební pomůcky hradí farnost.

*jáhen PhDr. Willi Türk
předseda Musica sacra*

Hudební skladatel, teoretik a pedagog

ZDENĚK BLAŽEK (1905–1988)

V letošním roce uplynuly tři dekády od úmrtí hudebního skladatele, teoretika a pedagoga prof. PhDr. Zdenka Blažka (*24. května 1905, Žarošice, okr. Hodonín, Rakousko-Uhersko – † 19. června 1988, Nové Město na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou, Československo), jehož životním posláním se stala služba hudebnímu umění.

RODOVÉ KOŘENY

Zdeněk Blažek pocházel z kantorské rodiny s bohatou hudební tradicí. Otcové obou rodičů – Josef Blažek (1850–1934) i Arnošt Praus starší (1851–1912) – byli kantoři s uměleckými sklony. Josef Blažek byl varhaníkem v Želeticích a v poutním kostele sv. Anny v Žarošicích (1903–1919), kde z titulu nadučitele místní školy zastával též post regenschoriho. Na žarošickém kůru hrál a zpíval bezmála půl století. Harmonium a varhany patřily mezi jeho největší záliby i ve stáří prožitým u syna Bohuslava v Příbyslavicích. Jeho manželství bylo požehnáno dvanácti dětmi. Dědeček Arnošt Praus mj. vystudoval pražskou varhanickou školu (1868–1871), roku 1883 vykonal v Praze státní zkoušku z houslí, klavíru a zpěvu. Posléze byl ředitelem kůru a učitelem hudby na učitelském ústavě v Příboru (1891–1907).

Stejnými sklony oplývaly také jejich děti – zvláště Zdeňkův otec Emilián (1881–1944), absolvent příborského učitelského ústavu, hrál na varhany, zpíval v mužském sboru Sokola, režíroval a hrál divadlo v Žarošicích a v Blansku, kde zastával post ředitele obecné a měšťanské školy chlapecké (1922–1939). Strýc (1873–1907) byl fundatistou augustiniánů na českém gymnáziu v Brně, absolventem varhanické školy v Praze (1889–1891) a ve školním roce 1891/1892 též žákem na pražské konzervatoři. Strýc Bohuslav Blažek (1877–1953) působil jako farář v Jedovnicích u Blanska, Lomnici u Tišnova, Boskovicích a na mariánském poutním místě v Příbyslavicích (1922–1953). Dle muzikologa Lubomíra Peduzziho (1918–2008) byl výborným violoncellistou; ve svých působitích ale proslul i zpěvem, hrou na housle a klavír na koncertní úrovni.

CURRICULUM VITAE

Jako dvouletý se Zdeněk Blažek odstěhoval ze Žarošic do Podivína. Když Zdeňkův otec získal učitelské pracovní místo v Boskovicích, rodina přesídlila do tohoto města. Na místní obecné a měšťanské škole získal Zdeněk základní vzdělání. Poté navštěvoval klasické gymnázium v Brně (1916–1919) a gymnázium v Boskovicích (1919–1924). V průběhu gymnazijních studií napsal první pokusné kompozice. Po maturitě začal studovat na brněnské konzervatoři (1924–1929) skladbu u Viléma Petrželky, dirigování u Františka Neumannova a paralelně též hudební vědu na Filozofické fakultě dnešní Masarykovy univerzity (1924–1929), kde byl žákem Vladimíra Helferta. Kompoziční oddělení konzervatoře absolvoval na dvou koncertech písňovým cyklem *Památce Jiřího Wolkra op. 1* (1927), *Klavírními variacemi na vlastní téma op. 2* (1928); dirigentské oddělení na třetím, orchestrálním koncertu, a to řízením symfonické básně *Vodník* Antonína Dvořáka. Po absolutorii konzervatoře se stal členem Klubu moravských skladatelů. Posléze vstoupil do Svazu Československých skladatelů. Na hudebně vědných studiích se soustředil spíše na hudební teorii než na hudební historiografii a ostatní muzikologické subdisciplíny, a proto již v roce 1929 začal pracovat na disertaci *O harmonické a polyfonní struktuře díla Smetanova a způsobu skladatelské práce motivické* (PhDr. 1933). Umělecké vzdělání završil na Mistrovské škole pražské konzervatoře (1933–1935) u Josefa Suka, který je počítán k vůdčím zjevům české hudby 1. poloviny 20. století a jako člen slavného Českého kvarteta k čelním představitelům českého interpretačního umění. Tato léta jsou údobím názorového a skladatelského třídění. Několik let prožil bez pevného zaměstnání, neboť vleklá hospodářská krize mu znemožnila existenční jistotu. Zásluhou Jaroslava Kvapila začal vyučovat harmonii a dějiny hudby na hudební škole Filharmonického spolku Besedy brněnské (1933–1934). Delší dobu pracoval v hudebním oddělení v Brně jako tajemník, režisér a referent hudebních pořadů (externě 1933–1934, interně 1934–1941). Dne 21. srpna 1938 se v Blansku

Zdenek Blazek – ředitel brněnské konzervatoře

oženil s Boženou Koldovou (*1909), jež mu povila dvě děti: syna Jiřího (*1939) a dceru Jarmilu (*1944). Totální nasazení Zdeňka minulo a mohl se tedy věnovat dál své tvůrčí práci. Od roku 1940 začal externě vyučovat dějiny hudby a hudební teorii na Státní hudební a dramatické konzervatoři v Brně, rok poté interně kompozici a hudební teorii (1941–1946). Přechod fronty prožil s rodinou v Blansku, pak zakotvil v jihomoravské metropoli, na ulici Fišova 22. Po osvobození se stal správcem konzervatoře (1946–1947), ke kteréžto funkci jej jednomyslně navrhl učitelský sbor ústavu. Na základě dekretu prezidenta republiky byl jmenován s účinností od 1. dubna 1947 do funkce ředitele brněnské konzervatoře (1947–1961). Ve stejném roce vznikla JAMU, jež odčerpala nejlepší pedagogy konzervatoře. V nastalé situaci nebylo snadné udržet výbornou úroveň ústavu. Svým zaníceným vztahem k umělecko-teoretickému odkazu Leoše Janáčka i svými vlastními výboji dokázal vytvořit ve škole podnětné ovzduší, jež určitým způsobem inspirovalo a orientovalo celou mladou generaci čtyřicátých a padesátých let 20. století.

I když musel dbát svých nadřízených, neváhal přijmout do profesorského sboru pedagoga, který byt vynikající, nevyhovoval v té době politickému režimu. Zdeněk Blažek byl jedinečný v tom, že ja-

ko ředitel nevynechal jediný veřejný koncert posluchačů konzervatoře, jediný domácí večírek (což byly interní ústavní koncerty), jedinou závěrečnou zkoušku. Pracovně to bylo nejvypjatější období jeho života, protože zároveň externě přednášel na Pedagogické fakultě (1946–1951) a na Filozofické fakultě (1952–1961), kde 3. března 1957 vykonal habilitační kolokvium na základě své práce *Dvojsměrná alterace v harmonickém myšlení*¹. Po odchodu z ředitelského postu konzervatoře zde pak ještě jeden rok externě učil. Ke svým studentům byl „otcovsky“ nesmlouvavý, ale přitom velmi vstřícný a lidský. Klasifikoval však spíše přísněji, jedničky dával výjimečně. Od září 1961 působil jako docent hudební teorie na Katedře hudební vědy FF MU; 1. července 1968 byl jmenován profesorem. V tomto období se nejvíce věnoval hudebně teoretické činnosti, kde se soustředil na výklad a docenění teoretického přínosu Leoše Janáčka, učení o dvojsměrné alteraci a formování harmonického myšlení v české předsmetanovské hudbě, kde myšlenkově dotváří svůj disertační spis. V polovině akademického roku 1969/1970 měl srdeční kolaps, proto pravidelně jezdil na léčení do lázní v Teplicích nad Bečvou. Po odchodu do penze roku 1971 trávil hodně času na chalupě v Samotíně na Českomoravské vrchovině, kde v klidu venkova tvořil své poslední opusy.

PEDAGOG SKLADBY

Na brněnské konzervatoři vyučoval hudební teorii a skladbu. V obou případech šlo o kolektivní lekce. Blažek neměl pevný

metodický systém jako například Vítězslav Novák, jehož žáci museli povinně začít kompozicí passacaglie. Studenti skladby přehrávali svá díla u klavíru – on je komentoval, upozornil na některá sporná místa, případně navrhl změny. Zdůrazňoval, že kompozice má mít nějakou strukturu a musí být podrobena logickému myšlení. Slovo „logika“ používal velmi často a v dílech svých elévů logické vedení hlasů a harmonické postupy vyžadoval. Ačkoli studenti konzervatoře psali nejvíce pro svůj hlavní nástroj, tvořili zároveň díla vokální. Je nasnadě, že zde by se dal doložit Blažkův vliv, protože vokální hudbě rozuměl jako málokdo. Učil citu pro melodickou linii a dbal na správnou deklamaci při zhudebnění textu. Všechny své zhudebněné texty znal z paměti! Svoje díla s posluchači nerozebíral. Naopak velmi často ukazoval a analyzoval skladby Leoše Janáčka, dále pak Vítězslava Nováka a Sergeje Sergejeviče Prokofjeva, kterého kladl za vzor.

Zdeněk Blažek byl realistický skladatel, který se pohyboval v tradicích české hudby. Na konzervatoři tedy převládala klasická tonální výuka kompozice. V harmonii postupoval podle Jaroslava Kofroně. Důraz kladl na vytvoření zvukové představy. Nové směry jako dodekafonie, serialismus, minimalismus... se vyučovaly na JAMU. Dále zdůrazňoval spontánnost tvorby. Mezi oblíbené věty patřilo: „*Nekomponujte od osmi (od rána) do deseti (večer), komponujte pouze tehdy, když máte co říci.*“²

² Viz FRYDRYCH, Karol. Vzpomínání na Zdeňka Blažka se skladatelem Evženem Zámečnickem. *Věstník Historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích*, Žarošice, 2010, č. 19, s. 64–67.

Mezi studenty měl pověst přísného, ale přímého a čestného pedagoga s hlubokým sociálním cítěním – zajímal se o osobní život elévů, o to, jaké mají rodinné zázemí, jak se daří rodičům... Měl přirozený respekt a autoritu, aniž autoritativně vystupoval. K tvůrčím projevům konzervatoristů byl ale velmi tolerantní a demokratický. Ve skladbě patřili k jeho žákům například Evžen Zámečník (1939–2018), Petr Řezníček (*1938), Vladimír Werner (1937–2010) či soukromě vyučovaný Miloš Štědroň (*1942). V oblasti hudební teorie ovlivnil Františka Řehánka (*1921) nebo Antonína Tučapského (1928–2014).

SKLADATEL

Zdeněk Blažek je autorem 180 opusových a 113 neopusových skladeb. Začíná-li jako citlivý, komorně myslící komponista, propracovává se později k expresivnímu lyrismu, k vyvážené zvukovosti svých kvartet a posléze k deklamačnímu vokálnímu slohu vycházejícímu mj. ze svérázného harmonického základu. V celém svém díle inklinoval k lyrickému – „sukovskému“ – vyjádření, uplatnění osobitě melodiky a kultivovanému harmonickému cítění zvláště v tvorbě vokální, ale i komorní a symfonické. Jeho meditativně lyrická hřívna se plně uplatnila a projevila ve vokální hudbě, především v jemně laděných 35 písňových cyklech, tvorbě kantátové a sborové – 75 cyklech mužských, ženských, dětských i smíšených sborech. Zde vzorně deklamoval zhudebněvané verše veskrze českých básníků či lidové poezie. V jeho vokální tvorbě se projevovала umělecká povaha, neobyčejná zpěvnost vycházející z moravské lidovosti, souzvuková novost a hymnický zanícený tón v závěrech skladby.

Inspirací se mu staly mj. aktuální sociální podněty; například v období fašistické okupace složil mužské sbory *Boží mlýny* (1939), *Úzkosti a naděje op. 18* (1939–1940) nebo *Malou suitu (Proč – Tesklivé dny – V úzkostech – Bez názvu – Epilog) op. 21* pro klavír (1942). Po srpnové invazi vojsk Varšavské smlouvy napsal *Smuteční hudbu op. 89* pro smyčce, dvě harfy, tympány a gong (1968). V období okupací komponoval také vlastenecky cítěné skladby: *Zpěv rodné zemi op. 17* (1938–1939) – kantátu pro baryton, smíšený sbor a orchestr, dále *Rodnému kraji op. 20* (1942), což je cyklus písní pro baryton a klavír (orchestr) nebo *Naše kraje* (1968) – šest smíšených sborů a cappella. Tyto ušlechtilé tendence můžeme najít i v mnohých jeho instrumentálních skladbách.

Zdeněk Blažek – druhý zprava

Zdeněk Blažek v Žarošicích →

Zdeněk nezapřel ve svém díle kantorskou tradici; od mládí byl fascinován atmosférou poutního kostela sv. Anny v Žarošicích a zvukovou barevností varhan. V jeho pozůstalosti tedy nalezneme tato duchovní díla: *Zdrávas Maria* (1921) – pro vyšší hlas a varhany; *Žalm 23* pro tenorové sólo a orchestr (1937–1938); *Dva smíšené sbory* (*Ubi caritas et amor – Dulcis et rectus*) op. 116 s tenorovým sólem a průvodem varhan (1972); *Requiem* op. 130 pro sólo, smíšený sbor, varhany, smyčcový orchestr a bicí nástroje (1976); *Česká vánoční mše* op. 170 pro sólový hlas, smíšený sbor, varhany nebo orchestr (1985–1986); *Čtyři žalmy* (*Obrať se ke mně – Pane, ty mne prohledáš – Oslavuj Pána – Od mých nepřátel mě vysvobď*) op. 165 a pro střední hlas a klavír nebo varhany (1983); *Zpívejte novou píseň* pro smíšený sbor a varhany (1985) či *Zpěvy z Knihy žalmů* (*Hospodine, slyš modlitbu mou – Vzhledni a vyslyš mne – Bože můj, Bože můj – K tobě, Hospodine, svou duši pozvedám*) op. 180 pro baryton a klavír (1988), což je jeho poslední opus.

Ve třicátých letech se rovněž věnoval kompozicím pro rozhlas; prvním takovým počinem byla *Hudba k rozhlasovému pásu advent* (1936). Koncertnímu Mistru Josefu Puklovi věnoval *Tři skladby* op. 150 (*Prolog – Air – Epilog*) pro varhany (1980) a *Tři skladby* (*Preludium – Air – Fughetta*) pro varhany (1984). Z instrumentálního díla si dále zaslouží zmínku *Slavnostní znělka Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity* (1948)³, *Žestové fanfáry* pro Vy-

³ Masarykova univerzita používala Blažkovy fanfáry do roku 2009, kdy byly nahrazeny novými Miloše Štědrone. Štědroň je napsal pro trubku, lesní roh, trombon, tubu a zakomponoval do nich dva hudební citáty: Janáčkův spoj z Tarase Bulby a krátkou fanfáru ze Sukova pochodu V nový život. Symbolicky – oba skladatelé obdrželi čestný doktorát Masarykovy univerzity.

soké učení technické (1961) a *Fanfáry pro Univerzitu Jana Evangelisty Purkyně* (1962) anebo jeho instruktivní tři klavírní cykly *Maličkosti* (1972, 1972, 1980) a tři klavírní řady *Dětem* op. 47 (1934, 1943, 1953).

Přestože se kompozičně realizoval i v oblasti hudebně-dramatické a to sociálně baladickou operou *Verchovina* op. 39 (1950–1951) a operou *R. U. R.* op. 126 (1974–1976) na motivy divadelní hry Karla Čapka (libreto upravil skladatel), jeho tvůrčímu temperamentu byla bližší spíše komorní tvorba. K nejčastěji interpretovaným skladbám patřil jeho nádherný písňový cyklus *Požehnání léta* pro soprán a klavír nebo orchestr (1942–1943). V polovině 20. století Zdeněk Blažek patřil mezi nejznámější skladatele umělé hudby. De facto v Brně snad nebylo sboru, který by neměl na repertoáru některou z jeho skladeb. Své skladatelské umění vystavěl do služeb krásy, lásky k Bohu, k člověku, rodičům, ženě, přírodě, k rodné zemi, k domovu a humanitním ideálům.

TEORETIK

Žarošický rodák náležel k významným představitelům brněnské muzikologické školy Vladimíra Helferta (1886–1945). Rozhodnout, zda byl spíše teoretizujícím skladatelem nebo komponujícím teoretikem není jednoduché. Sám se více považoval za skladatele než za teoretika⁴, ale význam a kvalita jeho 18 hudebně teoretických prací jej zařadila mezi přední hudební teoretiky 2. poloviny 20. století, jakými byli Emil Hradecký (1913–1974), Karel Janeček (1903–1974), Karel Risinger (1920–2008) a Jaroslav Volek (1923–1989). Jeho hudebně teoretické dílo můžeme rozdělit do tří okruhů:

1) výklad a docenění teoretického přínosu Leoše Janáčka – významné jsou jeho tři editorské práce v oblasti vydávání teoretického díla Leoše Janáčka (dva knižní

⁴ Tak jej vnímali Karel Risinger, Jitka Ludvová (* 1943), Jiří Holubec (* 1959) aj.

svazky + jedna studie)⁵, v nichž analyzoval a vysvětlil téměř všechny Janáčkovy hudebně teoretické názory a Mistrovu svéráznou terminologii (spletna, pacit, opora, sčasovací vrstvy...);⁶ zabýval se zvláště Janáčkovou naukou o harmonii a tím, jak se vyvíjely jeho názory na rytmus a útvarnost, na souzvučky, jejich spoje, na tzv. „spojovací formy“ (smír, vzruch, záměna, zesílení) či „zhušťovací tóny“ v doškalných akordech;

2) formování harmonických východisek v tvorbě Bedřicha Smetany – toto téma vystihl ve své disertaci *O harmonické a polyfonní struktuře díla Smetanova a způsobu skladatelovy práce motivické* (1933), později zpracoval též harmonické myšlení v české hudbě předsmetanovské;

3) učení o dvojsměrné alteraci se věnoval ve svém habilitačním spisu *Dvojsměrná alterace*⁷ v *harmonickém myšlení*, dokončeném v srpnu 1947 a ve dvou rozsáhlejších studiích. Podnětem k zájmu o tuto problematiku přispěla okolnost, že po II. světové válce získal knihovnu německého hudebního teoretika Bruna Weigla (1881–1938), který se ve své *Harmonielehre* (Mainz 1925) tímto tématem zabýval. V ní našel nejen podnět. Ve spise o dvojsměrné alteraci nejprve utřídí ve své úvahu připadající dvojsměrně alterované akordy od trojzvuků po decimové akordy v dur i moll, určuje jejich harmonickou funkci a jejich rozvedení, poté se zaměřuje na harmonickou a enharmonickou víceznačnost a záměnnost dvojsměrně alterovaných trojzvuků, septakordů a nonových akordů. Praktický význam

⁵ Leoš Janáček. *Hudebně teoretické dílo, I. Spisy, studie a dokumenty*. K vydání připravil a poznámkami opatřil Zdeněk Blažek, Praha: Supraphon, 1968. Leoš Janáček. *Hudebně teoretické dílo, II. Studie, Úplná nauka o harmonii*. K vydání připravil a poznámkami opatřil Zdeněk Blažek, Praha: Supraphon, 1974. Leoš Janáček. *Teorie nauk o harmonii. Přednášky na mistrovské škole skladby při brněnské konzervatoři v r. 1919/20*. K tisku připravil a poznámkami opatřil Zdeněk Blažek. Opus musicum, Brno, 1979, roč. 11, č. 10, s. 289–295.

⁶ Viz Janáčkovu hudebně teoretické názvosloví. In: Leoš Janáček. *Hudebně teoretické dílo, I. Spisy, studie a dokumenty*, Praha: Supraphon, 1968, s. 47–51.

⁷ Prvním z českých teoretiků, kdo se věnoval dvojsměrně alterovaným akordům, byl Otakar Šín ve své *Úplné nauce o harmonii* (3. vydání, Praha: Hudební matice Umělecké Besedy, 1942).

dvojsměrné alterace vidí především v rozšířených množnostech modulace. Jeho spis vzbudil kritické hlasy spatřující v něm formalistické tendence a odtrženost od tvůrčí praxe v době svého vydání (Miroslav Barvík, Antonín Sychra), rozpaky budí i v současnosti (Jaroslav Smolka)⁸. Naopak Miloš Štědroň se – myslím správně – domnívá, že Blažkovu učení o dvojsměrné alteraci „lze označit za jeden z podstatných přínosů české hudební teorie do evropského kontextu harmonického myšlení.“⁹

Pozoruhodnou poslední větší Blažkovou studií je stať z roku 1970 o dosud neznámé učebnici základů hry na varhany *Fundamenta pro organo* od Františka Xavera Brixiho (1732–1771). Dobový opis *Funda-*

Ryby (1765–1815) i německy vydanými příručkami *Handbuch zur Harmonielehre und für den Generalbaß, nach den Grundsätzen der Mannheimer Tonschule* (Praha 1802) abbé Georga Josepha Voglera (1749–1814) a *Über die Mehrdeutigkeit der Akkorde* (Praha 1846) Václava Emanuela Horáka (1800–1871) a dalšími pracemi Friedricha Dionysa Webera (1766–1842), Josefa Proksche (1794–1864), Františka Blažka (1814–1900) i Františka Zdeňka Skuherského (1830–1892). Tato studie uzavírá Blažkovu teoretickou tvorbu.

Přes výše uvedené je nasnadě, že Blažkovu jméno bude v české hudební teorii nejvíce spojováno se zkoumáním a vydáváním hudebně-teoretického odkazu Leoše Janáčka.

Vele důstojnému panu, P. Tomáši Žďánskému, děkanu v Žarošicích, dovoluje si odevzdat

Brno, 12. V. 1985

ZDRÁVAS MARIA

ZDENĚK BLAŽEK

Zdeněk Blažek: *Zdravas Maria*.

Věnování: „Vele důstojnému panu, P. Tomáši Žďánskému, děkanu v Žarošicích, dovoluje si odevzdat.“

Brno, 12. V. 1985, Zdeněk Blažek

menta pro organo byl v majetku varhaníka Františka Michálka (1895–1951), pedagoga konzervatoře, AMU a JAMU, který ho žarošickému rodáku poskytl. *Fundamenta* vycházejí z melodických disonancí jako nositelů kinetického elementu v hudbě. Jediným statickým souzvukem je tu durový kvintakord – jeho rovnoprávnost s mollovým kvintakordem není ještě uznávána, a proto je většina Brixihových skladeb v tóninách durových. Dále Blažek nabyl přesvědčení, že Brixihova učebnice je první stručnou naukou o harmonii na intervalovém základě české řeči, která vznikla dávno před díly Josefa Leopolda Zvonaře (1824–1865), Jakuba Šimona Jana

VZTAH K RODNÉ OBCI

Zdeněk Blažek přišel na svět v Žarošicích, v domě č. 45. I když se s rodiči odstěhoval ve dvou letech, pravidelně jezdil v průběhu školních prázdnin (nejen letních) za svým dědečkem Josefem Blažkem (1850–1934), který bydlel ve staré škole.¹⁰ Základy hry na klavír a housle sice získal u svého otce Emiliána (1881–1944), o jeho hudební rozvoj se však zasloužil žarošický dědeček. Ve svých vzpomínkách píše: „Zatím co školní knihovna a kabinety se všemi pomůckami byly pastvou pro mé oči, kůr kostela s varhanami, sólisty i smíšeným sborem se stal světem nových, dřív nepoznaných zvukových krás, které se ukládaly do mé dětské duše hluboko, přehluboko a byly živnou půdou mého budoucího životního zacílení. Když jsem tam vedle svého dědečka Josefa Blažka za varhanami sedával, žil jsem jako ve snu. Varhany, to byl nástroj, který byl světem sám pro sebe: dva manuály, po obou stranách rejstříků, dole pedál s lomenou

oktávou.¹¹ Každé vysunutí rejstříku – nový barevný zázrak, každý souzvuk – jiná krása. Znely neobvyklé, líbezné zpěvy gregoriánského chorálu. Zprvu jsem zde byl jen pozorovatelem, avšak za několik let jsem již sám zasedal za hrací stůl varhan. Vše, co jsem slyšel, zpívalo ve mně i potom, když jsme se vrátili z kostela domů – do školy. Zde byl klavír i harmonium. K oběma jsem sedal a přehrával zde to, co jsem v kostele slyšel. Průvod písní mi nečinil žádné potíže. Nejraději jsem improvizoval. Každý rok jsem se nejvíc těšil na vánoce. Byly hudebně nejokázalejší. Ve škole se za dědečkova řízení zpívaly koledy a nacvičovaly figurální mše, při nichž jsem nemohl chybět. S velkým zájmem jsem sledoval hru na různé nástroje. Něžné zvuky houslí se střídaly se sonorními souzvuky pozounů a údery tympanů; do toho vpadal sbor. Někdy současně, jindy zase postupně, kdy se melodie proplétaly, aby se nakonec sešly a vyzněly v účinný závěr. Marně mě volali rodiče k spánku. Středem všeho dění byl dědeček. V té třídě žarošické školy a na kůru žarošického kostela se ve mně na prahu mého dětství pootvíraly obzory nového světa, v jehož prostorách jsem uvízl, a který se mně stal životním osudem, naplněním mých dnů a smyslem celé budoucnosti.“¹² U dědečka v Žarošicích se zpívalo denně u klavíru nebo u harmonia, někdy i za doprovodu houslí a violoncella. Zaznívaly většinou lidové písně, zejména slovácké, ale i hudba Bedřicha Smetany, Antonína Dvořáka, Zdeňka Fibicha a Karla Bendla. Josef Blažek byl režisér Omladiny¹³ a člen Lumíru, který pěstoval zpěv, instrumentální hudbu i ochotnickou divadelní činnost.¹⁴ Kontakt se Žarošicemi Zdeněk Blažek ztratil v roce 1919 po odchodu dědečka Josefa na odpočinek k synu Bohuslavovi do Přibyslavic u Třebíče. Spojení bylo

¹¹ Varhany Franze Josepha Claudia Staudingera (1762–1807) v Žarošicích z roku 1802 měly krátkou oktávu, nikoli lomenou.

¹² Viz BLAŽEK, Zdeněk. *Má cesta životem. Autobiografie*, rkp., bez data, s. 63–64. BLAŽEK, Zdeněk. *Vánoce v rodných Žarošicích. Věstník Historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích*, Žarošice, 2003, č. 12, s. 78–79.

¹³ Pisemně doloženo je, že s Omladinou provedl: *Hvězdu betlémskou* (1912) – vánoční hru se zpěvy o čtyřech jednáních; *Čarovnou noc* (1913) – vánoční hru o třech jednáních; *Martin Luba* (1914) – drama o čtyřech jednáních.

¹⁴ V letech 1880–1970 bylo v Žarošicích sehráno sedm set devadesát dva (!) divadelních her.

⁸ Viz SMOLKA, Jaroslav. Zdeněk Blažek a dvojsměrná alterace. *Musicologia Brunensis: Ad honorem Jan Racek, Bohumír Štědroň et Zdeněk Blažek*, Praha: KLP, 2005, s. 178–181. ISBN 80-86791-28-9.

⁹ Viz ŠTĚDRŮN, Miloš. Zdeněk Blažek – teoretik. *Opus musicum*, Brno, 1985, roč. 17, s. 176–177.

¹⁰ Nyní zdravotní středisko č. 50.

obnoveno v roce 1958 při druhém sjezdu rodáků a přátel Žarošic.

Význam Zdeňka Blažka ve vztahu k Žarošicím tkví ve dvou hlavních rovinách:

1) **skladatelské** – ve vzpomínkové črtě *Vánoce v rodných Žarošicích* uvádí: „Při pohledu na rodnou ves se chce člověku zpívat; od notové osnovy k tužce nebývá daleko“.¹⁵ Svému rodišti věnoval 10 kompozic: *Zdrávas Maria* (1921) – pro vyšší hlas a varhany; *Rodnému kraji*, op. 20 (1942) – cyklus písní pro baryton a orchestr; *Vzpomínka na Žarošice* (1958) – pro klarinet a klavír; *Domov*, op. 71 (1962) – kantáta pro sóla, smíšený sbor a orchestr; *Čtyři mužské sbory*, op. 81 (1966); *Pro nejmenší*,

op. 85c (1968) – pro zpěv a klavír; *Moravské lidové písně* (1971) – pro tříhlavý ženský sbor; *Tři svatební písně*, op. 139a (1978) – pro střední hlas a klavír nebo varhany; *Čtyři žalmy* (*Obrať se ke mně – Pane, ty mne prohlédáš – Oslavuj Pána – Od mých nepřátel mě vysvobod*) op. 165 a pro střední hlas a klavír nebo varhany (1983); *Dumka* (1983) – pro klarinet a klavír.

2) **organizační** – od druhého sjezdu rodáků a přátel Žarošic (1958),¹⁶ uspořádal několik hudebních matiné, besed a výstav a pro tyto akce zajišťoval významné umělecké osobnosti věnující se artistickému hudbě. Byl dramaturgem hudebních produkcí a jeho zásluhou na prknech žarošických jevišť účinkovali naši přední

Zdeněk Blažek se žarošickým ženským pěveckým sborem

umělci: např. sopranistky Drahomíra Černocká (1916–2009) a Libuše Domanínská (*1924), houslisté Jan Stanovský (*1932), Bohumil Kotmel (*1934) a Evžen Zámečník (1939–2018), hornista Jindřich Petráš (*1961), ale i tělesa *Brněnský dětský sbor* Františka Lýska, *Brněnské pěvecké sdružení Foerster*, *Brněnští madrigalisté*, *Dětské sborové studio* při Lidové škole umění Jaroslava Kvapila, *Dětský pěvecký sbor Mladost* Jaroslava Dostalíka, *Janáčkově kvarteto*, *Komorní orchestr Bohuslava Martinů*, *Pěvecké sdružení moravských učitelů*, *Smíšený pěvecký sbor Rastislav Blansko*, *Vachův sbor moravských učitelek*, *Ženské pěvecké sdružení Krásnohorská*, studenti JAMU a brněnské konzervatoře et al. Nezapomenutelné byly Blažkovy hudební matiné, pořádané po několik let ve staré škole. Reprodukoval zde prostřednictvím nahrávek svá díla se zasvěceným výkladem. Výše uvedené svědčí o kulturní vyspělosti a náročnosti žarošické obce posluchačů. Účast na koncertech byla velká, dnes bychom spíše řekli „mimořádná“ a v průběhu let vzestupná.

V rámci Vlastivědných Žarošic účinkoval i místní 25členný ženský pěvecký sbor,¹⁷ jehož nadšeným patronem byl právě Zdeněk Blažek. Poté co sbormistr František Prokop¹⁸ v roce 1976 náhle zemřel,

¹⁷ Žarošický ženský pěvecký sbor měl na repertoáru skladby Antonína Dvořáka, Bedřicha Smetany, Dmitrije Šostakoviče, Petra Iljiče Čajkovského, Eugena Suchoně, Leoše Janáčka, Petra Ebena et al. Stěžejním opusem byly *Moravské dvojzpěvy* Antonína Dvořáka.

¹⁸ František Prokop (1925–1976) – žarošický rodák, sólista PSMU, houslista.

¹⁵ Viz BLAŽEK, Zdeněk. *Vánoce v rodných Žarošicích. Věstník Historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích*, Žarošice, 2003, č. 12, s. 78–79.

¹⁶ První vlastivědné oslavy se uskutečnily v roce 1946, druhé pak roku 1958. Při přípravě dalších vlastivědných oslav v roce 1964 bylo dohodnuto pořádat je každoročně a pod názvem *Vlastivědné Žarošice*. Program pro rodáky a přátele Žarošic vždy probíhal v sobotu a v neděli, někdy začal již v pátek. Po dva-tři dny se setkávali občané Žarošic s rodáky žijícími mimo obec, aby si připomenuli minulost a uvědomili si současnost rodného místa. Princip Vlastivědných Žarošic: setkání jubilantů, krojovaný průvod (v čele byl nesen znak Žarošic z roku 1624, dále znak země moravskoslezské a standarty), prohlídka Muzea obce Žarošice, pietní vzpomínka na hřbitově, taneční veselice, kde se tancovaly staré tance a obě besedy, promítání filmů o Žarošicích, výstavy, přednášky, besedy, koncerty, vycházky, nedělní mše svatá za jubilanty. Vlastivědné Žarošice pořádal Kroužek rodáků a přátel Žarošic založený 7. října 1945, což bylo nejstarší vlastivědné moravské sdružení založené po II. světové válce.

zajistil Blažek pro Žarošice nového uměleckého vedoucího – Vladimíra Hawlíka (1911–1993), profesora brněnské konzervatoře, koncertního varhaníka, od roku 1950 regenschoriho brněnské katedrály (!), který sbor nacvičoval plných pět let (1977–1982). Pod jeho vedením se žarošické pěvecké uskupení zařadilo mezi nejlepší tělesa okresu Hodonín. Pro stárnoucího Hawlíka však bylo dojíždění do Žarošic stále náročnější, proto Zdeněk Blažek pro vedení žarošického sboru domluvil věhlasného dirigenta Petra Chromčáka (* 1957) z Brna, který se tělesu věnoval dva roky.

Díky *Vlastivědným Žarošicím* se sepětí rodné obce se Zdeňkem Blažkem stále více upevňovalo. Sjezdů rodáků a přátel Žarošic se organizačně účastnil třicet let, a pokud mu to čas dovolil i osobně.¹⁹

ZÁVĚR

Zdeněk byl květem žarošického hudebně nadaného rodu Blažků.²⁰ Jeho éra v čele Konzervatoře Brno se nesla ve znamení vysoké umělecké úrovně a to i po odchodu části pedagogického sboru na nově

vzniklou JAMU (1947). Byl to člověk statečný, který se za totality postavil za členy pedagogického sboru, politickým orgánům navzdory. Po celý život ho doprovázel podivuhodný kreativní elán. Jeho tvůrčí odkaz je rozsáhlý, zahrnující 293 kompozic a 18 teoretických studií.²¹ Přestože platil za předního českého hudebního teoretika a velmi dobrého pedagoga, nositele titulu „zasloužilý učitel“ (27. března 1957), více se pokládal za skladatele (titulem „zasloužilý umělec“ byl oceněn 25. února 1965). Ve své době proslul především jako autor invenčně jímavé vokální hudby, okořeněné moravskou lidovou zpěvností. Bez nadsázky všechny významnější brněnské sbory pěstovaly kult Zdeňka Blažka – dnes se ale až na výjimky jeho tvorba neprovádí, což je škoda. Svým kolegům imponoval úporným, krajně poctivým a důsledným pracovním úsilím. Byl perfekcionista, puntičkářsky přesný a při tom nesmírně skromný. Byť se mu dostalo řady dalších poct,²² svým studen-

tům často připomínal rčení: „*Světská sláva, polní tráva*“.²³

Vlastivědné Žarošice se jeho přičiněním staly v hudebních kruzích pojmem – účinkování sólistů pražské opery Národního divadla, brněnské opery Státního divadla, profesorů JAMU, brněnské konzervatoře a předních hudebních souborů na malé obci bylo jevem zcela mimořádným. U příležitosti jeho šedesátých narozenin ocenila rodná obec jeho význam a přínos udělením titulu Čestný občan obce Žarošice (2. května 1965).²⁴ Dne 16. června 1988 byl Zdeněk Blažek nečekaně stížen záchvatem mozkové mrtvice na své rekreační chatě na Samotíně a z bezvědomí se už neprobral. Tak se uzavřel život významného umělce, dobrého člověka, jehož hudba zní tím nejkrásnějším, co život dává a co je symbolické i pro měsíc máj, v němž se narodil – zní láskou. Pochován je mezi moravskými umělci na Ústředním hřbitově v Brně, Vídeňská 96, sk. 25e, hrob č. 5. Requiescat in pace.

Karol Frydrych

¹⁹ Posledních *Vlastivědných Žarošic* se zúčastnil v roce 1988.

²⁰ V gruntovních knihách se připomíná poprvé roku 1668 Matoušem Blažků a Jakubem Blažků.

²¹ Chrámové hudebníky by mohla zajímat studie: K notaci Frýdecké Panny Marie. *Hudební rozhledy*, Praha, 1980, roč. 33, č. 8, s. 378.

²² Neumannova cena (1929), Smetanova nadace za operu *Verchovina* (1952), cena za kantátu *Óda na chudobu* op. 57 (1955), cena osvobození města Brna (1965), Janáčkova medaile 4x.

²³ FRYDRYCH, Karol. Vzpomínání na Zdeňka Blažka se skladatelem Evženem Zámečnickem. *Věstník Historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích*, Žarošice, 2010, č. 19, s. 64–67.

²⁴ Pamětní list Zdeňku Blažkovi namaloval jako obraz akademický malíř Josef Konečný (1909–1989).

Návštěvou v Papežském institutu pro posvátnou hudbu

Jedním z nedostatků, který podle mého názoru má Společnost pro duchovní hudbu, je mezinárodní izolace. Až na vzácné výjimky nejezdí naši reprezentanti na zahraniční semináře či konference, nevíme, co se ve světě duchovní hudby mimo českou kotlinu děje. Nejsou lidi. A nejhorší je, že to vypadá, že nám to ani nevádí. Mně tedy ale ano.

Proto, když jsem nedávno byl na jedné nikoli hudební konferenci v Římě a měl jsem volný den, napadlo mě podívat se do Papežského institutu pro posvátnou hudbu (Pontificio istituto di musica sacra). Díky moderním technologiím v počítači a v mobilu se mi podařilo tuto instituci nalézt na okraji Říma. Zde jsem pak otestoval pravdivost rčení: „Drzé čelo je lepší nežli

popluzní dvůr“ a vstoupil jsem do areálu této instituce zcela bez ohlášení. Vrátný mluvil pouze italsky, a tak jsem mu za pomoci několika italských slov, která ovládám, vysvětlil, že pocházím z SDH a že bych rád mluvil s někým ze sekretariátu nebo z knihovny za účelem navázání kontaktu. Nakonec mě přijal sám prezident této instituce, P. Vincenzo de Gregorio, velmi sympatický kněz a bývalý ředitel konzervatoře v Neapoli. P. Vincenzo mě provedl institutem, bývalým benediktinským klášterem. Mají zde mj. šestery varhany, dvacet klavírů a knihovnu se 40 000 publikacemi. Otec Vincenzo mě také seznámil se studijními programy bakalářského i magisterského typu např. v oborech dirigování, skladba, varhany atd.

Mám za to, že by bylo vhodné právě za pomoci tohoto kontaktu začít prolomovat mezinárodní izolace SDH a začít kontakt s Papežským institutem pro posvátnou hudbu využívat například ke konzultacím ohledně zahraničních časopisů o posvátné hudbě, které je třeba sledovat, nebo ohledně výběru lektorů pro naši mezinárodní letní školu duchovní hudby Convivium. Pan prezident P. Vincenzo de Gregorio se na okraj zmínil, že nikdy nebyl v Praze, a proto, pokud se bude konat nějaká konference, na kterou by bylo vhodné ho pozvat, lze jej kontaktovat na emailové adrese pims@musicasacra.va. Internetové stránky institutu jsou na www.musicasacra.va.

Pavel Svoboda